

ZRNO DO ZRNA . . .

Juraj Božidar Marušić

Ne rekoh »pogača«, da bogatstvo narodne poslovice ne bi naslov obojilo možda nekom pretencioznošću, a on želi biti tek skroman (makar nekako antologijski) izbor brojčano više tuđih nego vlastitih misli.

Uvod

1. zrno: »Smatramo, dakle, da je otvoreno suočavanje mišljenja uvijek pozitivna društvena pojava, znak zdravlja i jakosti određene zajednice (...) kad ima za cilj traženje istine i kad je popraćeno poštivanjem osobe sugovornika. Uvjereni smo nadalje s Tomom Akvinskim da (...) 'u prijateljstvo ne spada slaganje u mnijenjima — ad amicitiam non pertinet concordia in opinionibus'...« — kaže Tomo Vereš u svom članku *Razgovor o Crkvi i Marxu* (ubuduće: RCM)¹

2. zrno: »Naime, u nas, osobito među teolozima već godinama nema otvorenog suočavanja mišljenja, nego ili vlada nekakva čudna jednodušnost u šutnji, ili se najviše čuju oni koji jednodušno navijaju jedan za drugoga, ili se tek tu i tamo potihlo prosvjeduje protiv prividne teološke monolitnosti, odnosno protiv stvarnog teološkog unitarizma i monopolizma« — nastavlja dalje Tomo Vereš (RCM, 399).

3. zrno: »Čemu šteta ova?« — pita se Tomo Vereš u svojoj knjizi *Iskonski mislilac* (ubuduće: IM).²

4. zrno: »A razmjena mišljenja, pa i konfrontacija raznih stavova kod tretiranja neke problematike, u našem slučaju teodicejske problematike, s potrebnim mirom iznesena, pomaže da se diskusijom postepeno nađu na okupu sve vrednije postavke (...) a ni psihološka korist razmjene mišljenja i konfrontacije raznih stavova nije malena, jer potiče na dublji zahvat u problematiku, a kod onih koji za takvu problematiku možda nijesu imali interesa, budi znatiželju, i tako otupljuje oštricu najnegativnije kritike: ignoriranje.«³

Nekoliko konkretnih primjera izbjegavanja otvorenog suočavanja mišljenja

5. zrno: »Uglavnom, svi ovdje tiskani tekstovi, osim ŠTO SE DOGAĐA U BOGOSLOVSKIM ŠKOLAMA I BIBLIOGRAFIJE, objavljeni su u domaćim časopisima i zbornicima (...). Ipak smo gotovo u sve tekstove unosili veće ili manje preinake stilske i sadržajne naravi, a mnogim smo prosudbama mijenjali naslove« — kaže Tomo Vereš (IM, 6).

¹ Tomo Vereš, *Razgovor o Crkvi i Marxu, Obnovljeni život*, Zagreb, 1978/5, str. 399.

² Tomo Vereš, *Iskonski Mislilac*, Zagreb, 1978, str. 163.

³ J. B. Marušić, *Zakonitost i teodicejski argumenat iz reda u svijetu, Crkva u svijetu*, Split, 1966/6, str. 48.

6. zrna: »Ta Verešova bibliografija (za taj rad pisac zaslužuje naše posebno priznanje i zahvalnost) započinje (...) god. 1879., te donosi do 1977. godine 235 naznaka« — kaže Miljenko Belić u svojoj recenziji spomenute Verešove knjige (IM), *Razgovori o filozofiji koja istražuje Iskon i Smisao* (ubuduće: RIS).⁴

7. zrna: »Priznanje i zahvalnost« za takav pionirski rad svakako su na mjestu — ali u što ubrojiti odsustvo nekih, kako mi se čini, notorno potrebnih konkretnih zamjerki, makar možda i uz neko skraćivanje općih refleksija (pa možda i one konkretne o odnosu Galilei-Bellarmin).

Evo, na primjer, Verešova *Bibliografija* ne registrira, čini se načelno, one radove kod nas koji u nju spadaju, a nisu objavljeni štampom, nego ciklostilom uz oznaku *Imprimatur!* — recimo onakve za koje autor u recenziranoj knjizi sam općenito kaže: »Već odavna poznajem autora i njegove radove s tog područja« (IM, 124).

Zar vrsta mastila kojim su neki radovi otisnuti treba da utječe na njihov ulazak u registar *Bibliografije*?

8. zrna: »Jest, ta knjiga nije cjelovit prikaz Tomine filozofije, niti ona donosi sve što bismo htjeli čuti o sv. Tomi — usuđujem se dodati — čuti baš od oca Vereša; baš od njega zato jer izvrsno poznaje svetog Tomu, i jer svoje znanje krasno iznosi« (RIS, 468).

9. zrna: Ne miriše li ta hrabrost (»usuđujem se«) na neki »tihí prosvjed« 2. zrna (jak je to miris, nije ga teško prepoznati)?

Je li tako kvalificirani⁵ recenzent mogao izraziti, recimo, ovakvu konkretnu želju, da od autora recenzirane (stilski i sadržajno dotjerane!) knjige čuje što misli o stajalištu sv. Tome u ovom slučaju:

»Kusić (Verešovom terminologijom!) kaže, da Toma u svom 'drugom putu' ne dopušta *sebidostatnu* (autosuficientnu) beskrajnost onog 'sustava međusobno ovisnih proizvođitelja', ali da dopušta *beskrajnost* tog sustava ako je on *ovisan* o onom *iskonskom proizvođitelju* — pa bi, prema tome, bio bitno pogrešan prijevod Vereša, koji kaže da *beskrajnost* tog istog sustava znači *nepostojanje* iskonskog proizvođitelja.«⁶

Da li autor knjige *Iskonski mislilac* koji je u toj knjizi članku o kojem je riječ promijenio i naslov (od: *Toma Akvinski u »Crkvi u svijetu«* — u: *Natražno naprednjaštvo*, IM, 197) i sadržajno ga mijenjao, šuteći o gore navedenoj stvari prešutno se odrekao svog prijevoda, ili ta šutnja također jako miriši na gore spomenuto 2. zrna.

Nije, naime, riječ tek o jednom našem uglednom teodicejskom autoru (Kusiću), nego o ne malom broju takvih uglednih, pa i vodećih savre-

⁴ Miljenko Belić, *Razgovori o filozofiji koja istražuje Iskon i Smisao*, *Obnovljeni život*, Zagreb, 1978/5, str. 470.

⁵ Uz ostalo pisac »*Quaedam elementa analogiae entis secundum philosophiam Duns Scoti* (RIS, 470).

⁶ Juraj Božidar Marušić, *Teodicejska misao sv. Tome u »Crkvi u svijetu«*, *Crkva u svijetu*, Split 1975, str. 175—176.

menih teodicejskih autora⁷ u nas i u svijetu, u čijim se priručnicima za BOGOSLOVNE ŠKOLE nalazi gore navedena interpretacija jedne od *naj-osnovnijih* Tominih teodicejskih postavki. Zar je »nepostojanje« iskonskog proizvođača mala stvar za pisca knjige *Iskonski mislilac?*!

Ili, recimo, ovo: kako to da recenzirana knjiga najavljuje kvalitativno i kvantitativno značajan, indikativan, članak *Dominka Budrović*, OP: *Osvrt na članak »Magistralna dilema moguće beskonačnosti ili nužnog početka niza srednjih uzroka u suvremenoj teodicejskoj nauci i u sv. Tome«* (IM 123) — a ni jednom se jedinom riječi na nj ne osvrće (dok se u isto vrijeme osvrće na odsutnost »J. Kuničićeva pisanja o Tomi«, IM 123). Nije li i tu prepoznatljiv miris gore spomenutog 2. zrna?

Nekoliko konkretnih primjera otvorenog suočavanja mišljenja

10. zrno: »Da li je kršćanstvo radnicima naviještalo Krista koji bi radnicima odgovarao, ili je pak naviještalo Krista koji je odgovarao poslodavcima (...) Zašto nije došao neki svetac 19. stoljeća koji bi tako govorio kao što je govorio Karl Marx? I zato što od službene Crkve svega toga nije bilo, zato mi danas trpimo, i trpjet ćemo još dugo! Mislim da mi nećemo nikad posušiti suze koje su drugi zbog nas prolijevali!« — kaže biskup dr. Grmič (RIS, 398).

11. zrno: »Doista, poslije ovakvih zanosnih riječi razumljivo je da čovjek dolazi u napast da padne u dvije skrajnosti: ili da oduševljeno pozdravi govornika i da ga s biskupske Stolice uzdigne čak na proročko prijestolje, ili da ga naprotiv ukori zbog stanovitog dodvoravanja Marxu i marksistima. Nama se čini da (...) o pitanjima i tvrdnjama dr. Grmića treba povesti trijezan, razlošan i činjenicama dokumentiran razgovor« — kaže Tomo Vereš (RCM, 399).

12. zrno: »Naravno, nije sporedna stvar kad jedan profesor teologije, koji je uz to biskup, daje izjave kojima ne odgovara ništa u povijesnoj zbilji, a koje teško krnje moralni ugled i materijalnu istinu njegove crkvene zajednice« — piše Vereš (RCM, 411).

13. zrno: Ako otvorenost suočavanja mišljenja nije ponekad baš lagodna stvar ni u nekako većma akademskim, recimo filozofsko-teodicejskim pitanjima (o čemu onih nekoliko konkretnih primjera izbjegavanja otvorenog suočavanja mišljenja), onda je ona kud i kamo manje lagodna u moralno-povijesnim pitanjima, pa bi nekako trebalo očekivati da rasakoš ove posljednje ne nadmaši onu prvu, dok bi suprotno, čini mi se, bilo shvatljivije.

U tom smislu ću, dakle, u dva slijedeća zrnca (deminutiv!) pokušati nekako pripomoći otvaranju tih težih vrata.

14. zrnce: »Ne sumnjamo da bi spomenuto istraživanje (moja opaska: »bogate propovjedničke literature«!, RCM, 401) pokazalo kako su kršćanski propovjednici između dva rata u velikoj većini naviještali Krista koji

•

⁷ Usporedi, npr.: *Crkva u svijetu*, 1974/2, str. 173.

je odgovarao i radnicima i poslodavcima, kao što su Pavao i ostali širitelji vjere u prva kršćanska vremena naviještali Krista koji je odgovarao i robovima i gospodarima« (T. Vereš, RCM 401, potcrtao autor). — »No prvi dublji pristup problemima kapitalističke proizvodnje, proleterske bijede i klasne borbe nalazi se kod katoličkog filozofa Franza von Baadera /1765—1841/ (...) Da je Crkva u cjelini s h v a t i l a i prihvatila ove smjernice Baadera, zapadni svijet je mogao izbjeći, prema mišljenju Ernsta Benza, mnoge krize i krvave revolucije, ali ona za to još nije bila z r e l a«. (T. Vereš, RCM, 407—408); ja spacionirao i uz to bih primijetio: zar spoznaja o načelnoj mogućnosti takve i tolike nezrelosti nije bar isto toliko gorka koliko i pojedini slučajevi te nezrelosti?!

15. zrnce: »U narav kršćanstva spada da uklanja opreke i pomiruje suprotnosti u ljubavi, istini i pravедnosti, *Ono je nužno sabirateljsko*, ... ili uopće nije kršćanstvo! Bio bi red da dvadeset stoljeća poslije Krista kršćanima to bude, napokon, po sebi razumljiva stvar« (T. Vereš, RCM, 402; potcrtao autor). — A evo na kakve je teškoće s tom »po sebi razumljivom stvari« naišao Pierre Teilhard de Chardin D. I. (za kojega se kaže da je bio jedan od najprisutnijih »experata« na II. vatikanskom koncilu, makar tada već nije bio živ):⁸

»Na izvoru vjerske moderne krize: sukob vjere — između gore i naprijed.

Na temelju onoga što sam kazao slijedeća slika simbolično predstavlja stanje napetosti u kojem se sada nalazi, više ili manje svjesno, svaki čovjek (...). Složimo se, naime, da os Oy predstavlja jednostavno kršćansku — a os Ox jednostavno (...) marksističku težnju (1)«. ⁹

Bilješka ispod tog teksta glasi: »Pejorativno pojednostavljenje u onome što se odnosi na os Ox, pripazimo, utoliko što su marksizam i komunizam (uspут rečeno, dosta loša riječ, i dosta slabo izabrana) očito samo embrionarni, ili čak karikaturni, oblik neo-humanizma koji je još u povojima.«

Što je Chardina navelo na tako pejorativno pojednostavljenje i tako loš izbor termina, tj. na tako čudnu simbiozu glavnog teksta i njegove fussenote?!

•
⁸ Primjedba: Sjecište »horizontale« i »vertikale« u geometrijskom koordinatnom sistemu bilježi se slovom »O«; »horizontala« slovom »x«, a »vertikala« slovom »y«.

⁹ Pierre Teilhard de Chardin, *Budućnost čovjeka*, Split, 1970. (s francuskog preveo Drago Šimundža), str. 255.